

Den dialogiske barnesamtalen (DCM)

Ole Greger Lillevik, Spesialkonsulent, RVTS

Jens Salamonsen, Spesialkonsulent/teamkoordinator, RVTS

Opplysningsplikten til barnevernet

Lov om barneverntjenester, § 6-4:

En har plikt til å melde fra til barnevernet når en har *grunn til å tro* at barn blir *mishandlet i hjemmet* eller utsatt for andre former for *alvorlig omsorgssvikt* eller når barn har *vedvarende alvorlige atferdsproblemer*

§ 22. Barnehageloven (Oppmerksomhets plikt i arbeidet og opplysningsplikt til barneverntjenesten)

Barnehagepersonalet skal i sitt arbeid være oppmerksom på forhold som kan føre til tiltak fra barneverntjenestens side.

Uten hinder av taushetsplikt skal barnehagepersonalet av eget tiltak gi opplysninger til barneverntjenesten, når det er grunn til å tro at et barn blir mishandlet i hjemmet eller det foreligger andre former for alvorlig omsorgssvikt, jf. lov om barneverntjenester § 4-10, § 4-11, § 4-12, (...)

§ 15-3 Opplæringsloven (Oppmerksomhetsplikt i arbeidet og opplysningsplikt til barneverntjenesten)

Personalet i skolar etter denne lova skal i arbeidet sitt vere på vakt overfor forhold som kan føre til tiltak frå barneverntenesta.

Utan hinder av teieplikta skal personalet av eige tiltak gi opplysningar til barneverntenesta når det er grunn til å tru at eit barn blir mishandla i heimen eller når det ligg føre andre former for alvorleg omsorgssvik (...)

Avvergelsesplikten jf straffeloven § 139?

- Pålegger å søke avverget visse grove forbrytelser:
 - Eksempel: drap, familievold, seksuelle overgrep
- særlig mot barn og grovere tilfeller av vold
- Avvergelsesplikten tilsidesetter enhver form for lovbestemt taushetsplikt
- Avvergeplikten er overholdt ved at man gir melding til rette myndighet - normalt politiet

Lov om forbud mot kjønnslemlestelse § 2

- forplikter blant annet ansatte i barnehager, skoler og skolefritidsordninger å søke å avverge kjønnslemlestelse. Det kan gjøres ved å melde saken til politi eller barnevern (ved akutt fare), eller på annen måte, for eksempel i samarbeid og dialog med foreldre, og gjerne med helsesøster (om det ikke er så akutt).
- Er man usikker på hva en skal gjøre kan man be om anonym veiledning fra den kommunale barneverntjenesten (barnets identitet gjøres ikke kjent)

Begreper relatert til § 4-6

Fra *vag mistanke* (uro, magefølelse, bekymring)

til *begrunnet bekymring* (sikrere tegn, informasjon, dokumentasjon, observasjoner, tydeligere mistanke, grunn til å tro....)

Når du er usikker: Søk råd!

- ***Kollegaer, ledelse***
- ***Konsultasjonsteamet ved Statens barnehus i Tromsø***
- ***Lokalt barnevern og/eller lokale tverretatlige ressursteam***
- ***Politi***

- Film

- Et barn (5 år) i barnehagen har tegnet en tegning som kan se ut som en mann med erigert penis!
- Hva gjør du?

- Ei jente i tredje klasse på barneskolen har den senere tiden trukket seg tilbake og isolerer seg fra de andre barna!
- Hva gjør du?

- Du er lærer og en gutt i fjerde klasse forteller i forbifarten at han var på telttur med onkel i helga, og at han så "tissen til onkel", så springer han ut i lek igjen
- Hva gjør du?

Samtaler med ulike hensikter

Dommeravhør

Barnevernets samtaler

Andre som barnet forteller noe til

Profesjonelle barnesamtaler - ulike samtalesituasjoner

- Spontane samtaler
 - Om hverdagslige ting, men med en interessert, undrende og undersøkende holdning
- Undersøkende og avdekkende samtaler
 - Er aktuelle når det foreligger bekymring for barnet av alvorlig eller mindre alvorlig karakter. Det ligger en antagelse om at barnet opplever noe eller vet noe som er nødvendig å kjenne til for å kunne beskytte og hjelpe barnet
- Utviklingsstøttende samtaler

Kort summeoppgave

- Snakk om eventuelle erfaringer (situasjon/uttalelse/adferd) som du har hatt med et barn i, og som kunne/burde vært eller som ble fulgt opp med en undersøkende samtale med barnet.

Alle må ha handlingskompetanse til å ta i mot når barnet forteller

” Så fint at du fortalte dette, det må vi snakke mer om”

Slike samtaler kan oppstå i situasjoner med flere barn til stede

- Vær rolig. Vi må ta imot det barnet sier uten å vise at vi blir skremt
- Si at det var bra at barnet sa i fra om dette, og at dette må vi snakke nærmere om
- Snakk med nærmeste leder for å gå gjennom hvem som skal ha den videre samtalen med barnet, og hvordan

Hvordan kan barnehagen sikre at alle innehar denne handlingskompetansen ? (eller kanskje dette er på plass)?

Undersøkende samtaler, faseorientert tilnærming (basert på DCM)

Ulike faser:

- Forberedelse

- Kontaktetablering
- Introduksjon til det fokuserte temaet
- Fri fortelling
- Å avslutte samtalen

- Oppfølgende prosedyrer

Forberedelse

- Mental refleksjon
 - Hva tenker jeg om barnets situasjon
 - Hva gjør situasjonen med meg?
 - Hvordan kan jeg formulere meg?
 - Hvordan kan jeg komme til å reagere om jeg hører noe ubehagelig?
 - Hvem kan være til hjelp i etterkant av samtalen?
 - Hva kan samtalen føre til for barnet?
 - Hva kan samtalen komme til å føre til av profesjonelle tiltak?
 - Barnevern, politi, helse
 - Hva kan samtalen føre til av informasjon og samarbeid med foreldre?
 - Snakk/forbered deg ved hjelp av kollega.

Forberedelse

- Praktiske:
 - Planlegg sted/rom (rolige og trygge omgivelser) Sitt uforstyrret.
 - Sett av god tid til samtalen (må følge barnets tempo).
 - Tenk på hvordan du vil være og sitte (aldersadekvat)
 - Ha evt. tegnesaker tilgjengelig
 - Ta med skrivesaker til deg selv for å kunne:
 - Notere ned dine spørsmål/innspill.
 - Notere ned hva barnet sier og evt måten barnet responderer på.
Forklar hvorfor.
 - Lag deg en bevissthet om å avslutte samtalen når du eventuelt har fått tilstrekkelig informasjon til å overlate oppfølgingen til barnevernet
 - Andre forberedelser?

Kontaktetablering

Ta deg tid til å opprette kontakt før du introduserer det fokuserte temaet.

Eksempel: Så fint at du kunne komme. Jeg fortalte deg litt om hva jeg ville snakke med deg om, men jeg ser jo at du kommer rett fra akebakken nå. Så først har jeg lyst til å høre om hva dere har gjort sammen ute i akebakken. Fortell meg om det!

- Barnet kan få fortelle om ganske alminnelige temaer det er opptatt av
- Legger grunnlag for kontakt, slik at barnet stimuleres til å ville fortelle
- Viser at du har til hensikt å lytte
- Det forteller barnet at dette er en samtale hvor begge bidrar

Introduksjon til det fokuserte temaet

Eksempel:

Tidligere i dag fortalte du at/om..., og det er derfor jeg vil snakke med det nå. Jeg ønsker å høre mer om det du har opplevd.

Fri fortelling – overordnet mål

- Å oppnå informasjon gjennom barnets frie fortelling
- Å oppnå detaljert informasjon
- Å oppnå pålitelig informasjon

Fremmende	Hemmende
Åpne spørsmål	Lukkede spørsmål
<ul style="list-style-type: none"> • Imperativ form • Deskriptiv form 	<ul style="list-style-type: none"> • Ja/nei-spørsmål • Årsaksorientert form • Vid og generell
Ikke-ledende	Ledende
<ul style="list-style-type: none"> • Nøkkelspørsmål / referanse til tidligere utsagn 	<ul style="list-style-type: none"> • Ledende spørsmål til forventet svar • Valgspørsmål • Projisering • Selektiv bekreftelse
Aktiv lytting	Passiv lytting
<ul style="list-style-type: none"> • Pauser, stillhet • Bekreftelse • Gjentakelse • Oppsummering • Verbalisering 	<ul style="list-style-type: none"> • Overhøring • Tvil/benektning • Plutselig skifte av tema • Press/kjøpslåing og moralisering
Klargjørende	Tilslørende
<ul style="list-style-type: none"> • Sonderende spørsmål • Personlig form / jeg-budskap • Barnets språk • Speiling • Metakommunikasjon • Nåtidsform 	<ul style="list-style-type: none"> • Utspørring • Du-form • Voksant språk • Flere spørsmål • Repeterende spørsmål

Åpne spørsmål

Åpne spørsmål skal oppmuntre til en fri og spontan fortelling. Spørsmålene er direkte, og oppfordrer barnet til å svare. Åpne spørsmål formuleres slik at de inviterer til alternative svarmuligheter. Åpne spørsmål kjennetegnes ved imperativ (befalende) form eller deskriptiv (beskrivende) form.

- Fortell meg hva som har skjedd?
- Du sier det gjør vondt. Hvordan vondt gjør det?

Imperativ form (befalende form)

B: Jeg var alene om kvelden, da var jeg veldig redd

V: Fortell meg om det, så godt du kan...

Alternativer:

- Fortell meg om det...
- Fortell meg om det, med dine egne ord
- Fortell slik at jeg forstår
- Beskriv..., så godt du kan
- Prøv å forklare..., prøv å fortell
- Si meg alt som hendte, så godt som du kan
- Tenk tilbake som om du er der... og fortell slik at jeg forstår
- Fortell meg mer om det

Deskriptiv form (beskrivende form)

B: Pappa var så sinna på mamma, Han veltet stoler og bord.

V: Fortell meg hva som skjer når pappa velter stoler og bord?

Andre deskriptive formuleringer

- Hva gjorde du/hva gjør du da?
- Hva mener du/tenker du/kjenner du da?
- Hvordan skjedde det/skjer det?
- Hvordan redd blir du?
- Hvordan vondt var det/er det når dette skjer?
- Hvem var det?
- Du sier ekkelt, hvordan ekkelt?
- Hvordan er det å være deg da?

Nøkkelspørsmål – referanser til tidligere utsagn

Eksempel på nøkkelspørsmål:

- Du sa i sted at du følte deg trist. Hvordan trist var du?
- Du forteller meg at du kjørte til bestemor, fortell om bilturen!
- Du sier han slo. Fortell mer om det!
- Du nevner en venn som var sammen med deg, fortell om han så godt du kan!
- Du fortalte til meg helt i begynnelsen at han gikk til søsteren din, og hun skrek. Fortell mer om det?
- Du sa at han ristet deg og var sint. Fortell mer om det!

Ledende spørsmål (til forventet svar)

Eksempler på ledende spørsmål: (Prøv å omformuler til åpent spørsmål)

- Var det ok å være sammen med han?
- Det var vel moro/koselig/gøy...
- Brukte han å slå deg
- Tok han å slo deg ned?
- Hadde han svart lue?
- Var håret hans langt
- Var det spennende å være der?
- Nå skal vi snakke om hva han har gjort for noe slemt mot deg.
- Gjorde det vondt?
- Hvor var det dere kjørte da, hjem til onkel?

Årsaksforklarende spørsmål

Egnet til å gi ansvar og skyld

- Hvorfor gikk du å la deg sammen med han?
- Hvorfor gikk du ikke der i fra?
- Du dro hjem til onkel, sier du. Hvorfor gjorde du det?

Valgspørsmål

Eksempler på valgspørsmål spørsmål: (Prøv å omformuler til åpent spørsmål)

- Var det borte eller hjemme?
- Var det på hytta eller hos pappa?
- Var det sommer eller vinter
- Var han høy eller lav
- Var hun liten eller stor

Men : noen ganger må vi bruke valgspørsmål for å avklare utydeligheter, men for at det skal fungere «åpent» er det nødvendig å anvende tre svaralternativer

Eksempel:

- V: Fortell meg når det skjedde!
- B: Det vet jeg ikke.
- V: **Var det før eller etter barne-tv, eller en annen tid?**
- B: Nei det var på natten, men jeg vet ikke når da.
- V: Da forstår jeg

Projisering

Spørsmålet tillegger barnet opplevelser som den voksne antar barnet har, og kan tolkes som projisering

- Har du gruet deg fælt til å komme hit?
- Synes du det var litt ekkelt, eller?
- Selv om dette er dumt å snakke om...
- Er ikke det litt grisete ord, da?

Selektiv bekreftelse

Man søker bekreftelse på egne antagelser og neglisjerer andre:

- B: Jeg ville ikke være der fordi alle de mennene var slemme med meg, de tok meg opp på bordet og det ville ikke jeg. Og de glodde
- V: De mennene. Da var faren din også der?
- B: ja
- V: Fortell hva han gjør?
- B: Ingenting.

Avslutning av samtalen

- Anerkjenn det barnet har formidlet
(bra ,viktig ,riktig å fortelle, voksne har ansvar for slikt.....)
 - Forsikre om at du nå tar ansvaret. (Evt info og avtaler rundt det som skjer videre)
 - Gjør oppmerksom på at det kan gå noen tid før noen snakker med mor og far, men at du skal komme tilbake til barnet
 - Fortell til barnet at det alltid er velkommen igjen om han/hun trenger noen å komme til
 - Sjekke ut bekymringer eks i forhold til å komme hjem.
 - Hente barnet tilbake til hverdagen
-
- (følg rutiner for eventuell kontakt/melding til barnevernet)

Nyttige tips å ta med inn i samtalen

- Si noe om at barnet ikke er alene, at du kjenner andre som opplevd det samme, og at ingen barn burde oppleve noe slikt. Barn som har opplevd vold føler seg ensomme og tror ofte at de er alene om å oppleve slik ting
- Fortell at det de voksne gjør, er de voksnes ansvar. "det er ingen voksne som har lov å gjøre det du har fortalt nå" (gjenta de ordene barnet har brukt) Si at barnet ikke har gjort noe galt, uansett hvor umulige barn er, er ikke dette lov
- Dersom barnet formidler skyld, er det viktig å formidle at barnet gjorde det beste det kunne i situasjonen, og at det ikke er hans/hennes skyld

- Fortell barnet at det var riktig at han/hun kom til deg. Barnet trenger å få tydelig beskjed om at det er lov å snakke om det vanskelige som har skjedd
- Ikke lov barnet at dette blir en hemmelighet mellom deg og barnet. Forklar at du må si i fra til andre voksne for at ting skal bli bedre. Fortell at vi vil hjelpe, og at loven sier at vi MÅ hjelpe.
- Barnet har en rett, men ingen plikt til å fortelle. Kanskje barnet ikke vil fortelle oss mer en det den har gjort. Og det er helt greit. Barnet bestemmer hva det vil vi skal vite, og når vi skal få vite det. Selv om det er viktig at barnet forteller, må barnet ikke bli presset

Oppfølgende prosedyrer

Øvelse i fremming av fri fortelling (til neste samling)

- Prøv ut bevisst bruk av "fremmende" spørsmål i kommunikasjon, om et positivt/ufarlig tema. (det kan være en samtale om hva som helst, forrige sommerferie, sist bursdagsfeiring, en fritidsaktivitet eller noe annet).
 - Aktiv bruk av imperativ og deskriptiv form
 - Aktiv bruk av nøkkel ord/spørsmål
- Tenk gjennom:
 - Var det for eksempel vanskelig å unngå ledende spørsmål, årsaksforklarende spørsmål, valg spørsmål osv.

Fremmende	Hemmende
Åpne spørsmål	Lukkede spørsmål
<ul style="list-style-type: none"> • Imperativ form • Deskriptiv form 	<ul style="list-style-type: none"> • Ja/nei-spørsmål • Årsaksorientert form • Vid og generell
Ikke-ledende	Ledende
<ul style="list-style-type: none"> • Nøkkelspørsmål / referanse til tidligere utsagn 	<ul style="list-style-type: none"> • Ledende spørsmål til forventet svar • Valgspørsmål • Projisering • Selektiv bekreftelse
Aktiv lytting	Passiv lytting
<ul style="list-style-type: none"> • Pauser, stillhet • Bekreftelse • Gjentakelse • Oppsummering • Verbalisering 	<ul style="list-style-type: none"> • Overhøring • Tvil/benektning • Plutselig skifte av tema • Press/kjøpslåing og moralisering
Klargjørende	Tilslørende
<ul style="list-style-type: none"> • Sonderende spørsmål • Personlig form / jeg-budskap • Barnets språk • Speiling • Metakommunikasjon • Nåtidsform 	<ul style="list-style-type: none"> • Utspørring • Du-form • Voksant språk • Flere spørsmål • Repeterende spørsmål

Skal forelder/foresatte ha informasjon om melding til barnevernet

Hovedregel:

Foresatte skal ikke informeres om at melding sendes, med mindre annet er avtalt med barnevernet i en drøfting før melding sendes. (anonym drøfting)

Hva er det viktigste å ta med seg fra i dag?

- Stopp opp- og samtal med barnet når du blir bekymret for hvordan barnet har det!
- Vær konsentrert om å gi den frie fortellingen rom og plass i samtalen

- Se min kjole. (ca 15 min)
- Dommeravhør (ca 46 min)
- Ekstramateriale

Sentrale referanser

Kari Trøften Gamst: (2011) *Profesjonelle barnesamtaler – å ta barn på alvor.*
Universitetsforlaget. Oslo.

Åse Langballe (2011) *Den dialogiske barnesamtalen.* NKVTS. Oslo